

Gevlekte witsnuitlibel (*Leucorrhinia pectoralis*) in De Wieden

T. de Groot

Het bevestigen van vermoedens kan een aangename bezigheid zijn. Vooral als de werkelijkheid nog fraaier uitpakt dan je veronderstellingen.

In 1996 heb ik voor Natuurmonumenten een aantal deelgebieden binnen De Wieden geïnterpreteerd op het voorkomen van libellen. De lange traditie van NJN-voorjaarskampen bij Dwarsgracht had al veel interessante libellenwaarnemingen opgeleverd, waaronder de Bruine korenbout (*Libellula fulva*) en de Gevlekte witsnuitlibel (*Leucorrhinia pectoralis*). Bekend was inmiddels dat je 'eind mei altijd wel zo'n vijf à tien Gevlekte witsnuitlibellen per dag kon tegenkomen' (Achterkamp, 1994), vooral ten zuiden van Dwarsgracht. Deze soort is zeldzaam in Nederland en staat als bedreigd op de Nederlandse Rode Lijst (Wasscher, in prep.). Ook in de omringende landen gaat het slecht met *L. pectoralis*, de status varieert daar van bedreigd tot uitgestorven (De Knijf & Anselin, 1996).

Toen ik dan ook op 5 juni 1996, een veelbelovende zonnige warme dag, de beschikking kreeg over een kano, ging mijn eerste tocht naar Dwarsgracht. Hoe groot zou de populatie van de Gevlekte witsnuitlibel aldaar zijn en zou de soort op meerdere plaatsen binnen De Wieden voorkomen?

Dwarsgracht

Ten zuiden van Dwarsgracht duwde ik me door een smalle zijslot naar een plas waar in voorgaande jaren enkele Gevlekte witsnuitlibellen waren gesignaleerd. Deze beschutte plas was begroeid met Kransvederkruid, Gedoornnd hoornblad en plukken Krabbescheer. Langs de oever stond onder andere Pluimzegge, Moerasvaren, Riet, evenals Gagel en struikgewas. De plas bleek op een grillige manier via versmallingen en verbredingen dood te lopen op een mooi stukje trilveen. Verspreid groeiden Kleine lisdodde en Riet in het water en drevan er bladeren van Witte waterlelie, Gele plomp en enkele fonteinkruidsoorten. Groot blaas-

jeskruid ontbrak evenmin. Laagveenmoeras op haar best. Om het paradijselijke te relativiseren: er dreef ook algenflab.

Dit geheel ziende was ik op mijn hoede. Een half uur later stonden er 19 mannetjes en vier tandems van de Gevlekte witsnuitlibel op mijn veldkaart. Bij een tweede bezoek op 17 juni vlogen er in totaal 40 mannetjes op drie trajecten van vijftig meter. Ongelooflijke aantallen voor een soort die elders in Nederland schaars is – de laatste jaren worden er meestal niet meer dan een tot vier individuen tezamen gezien.

Met oude waarnemingsplekken en het druk bezette biotoop in Dwarsgracht in het achterhoofd heb ik in de maand juni in enkele andere deelgebieden van De Wieden gerichte speurtochten gehouden per kano. Dit leverde zes vindplaatsen op, waarvan drie buiten Dwarsgracht: één in de Schinkellanden, één bij Zandgracht (beide gebieden liggen westelijk van Belt-Schutsloot en één in Kerkgracht (ten zuiden van Wanneperveen). De aantallen varieerden tussen de vijf en negen.

Biotoop in De Wieden

Hoe ziet nu het biotoop van de Gevlekte witsnuitlibel in De Wieden er uit? De vindplaatsen worden gekarakteriseerd door helder water met een beschutte ligging. Daarnaast lijken verspreid in het water groeiende langstengelige planten als Riet of Kleine lisdodde noodzakelijk te zijn, evenals drijvende waterplanten (bijvoorbeeld Witte waterlelie). Soms is ook Krabbescheer aanwezig en meestal ondergedoken watervegetatie in de vorm van Kransvederkruid, Gedoornnd hoornblad, Groot blaasjeskruid. Zo vlogen bij de grootste vindplaats ten zuiden van Dwarsgracht een vijftiental mannetjes heen en weer boven een dik pakket van Kransvederkruid en Gedoornnd hoornblad. Vermoedelijk worden hierin de eitjes afgezet, maar helaas heb ik geen ei-afzettende tandems waargenomen. De pH-waarde van de wateren varieerde van 7,2 tot 8,05; de EGV-waarde van 452 tot 582.

Doordat mijn eerste bezoekronde aan Dwarsgracht nogal laat was heb ik zelf geen exuviae gevonden. Echter, eerder in 1996 waren al exuviae ontdekt, evenals enkele uitsluitende mannetjes op rietstengels (schrift. meded. R. Ketelaar en B. Achter-

kamp). De vindplaatsen van deze exuviae weken enigszins af van de door mij gevonden vliegplaatsen. Er werden bijvoorbeeld larvenhuidjes gevonden in een beschut liggende krabbescheersloot en langs een recent omgewoelde vrij kale oever van een sloot die weliswaar verder een rijke oeervegetatie en watervegetatie had. Het is onduidelijk of dit suboptimale biotopen zijn of karakteristieke voortplantingsplaatsen van de Gevlekte witsnuitlibel.

Vragen

Er zijn nog vele vragen te beantwoorden: wat is de oorzaak dat de Gevlekte witsnuitlibel in de rest van Nederland slechts sporadisch voor komt? Je zou verwachten dat er meer plaatsen zijn die beantwoorden aan de biotoopeisen van deze soort. Verder is het onduidelijk waarom *L. pectoralis* plotseiling van sommige vindplaatsen verdwijnt. Zo werden er in 1983 in de Peel enkele tientallen imago's gezien (Claessens, 1989) in een zuur (pH 3,7 - 3,9) en redelijk voedselarm ven. Enkele jaren later bleek de soort geheel verdwenen te zijn, terwijl de omstandigheden van het ven niet veranderd leken. Is dit een voorbeeld van normale fluctuatie of is er iets veranderd aan de verlandingszones in heideplassen en vennen waar de soort tot in de tachtiger jaren voorkwam? Het laatste woord over de Gevlekte witsnuitlibel is dus nog niet gezegd. Dit geldt ook voor het voorkomen in De Wieden. Gezien het biotoop van deze witsnuit en de verspreiding binnen De Wieden vermoed ik dat ook andere delen van dit laagveenmoeras bevolkt worden door deze zeldzame libel. Misschien dat gespeur in de komende jaren dit kan bevestigen.

Tieneke de Groot
Simon Bolivarstraat 89
3573 ZK Utrecht

Literatuur

- ACHTERKAMP, B., 1996. 'Libellen in De Wieden'. Libellennieuwsbrief jaargang 4, nummer 5.
CLAESSENS, S., 1989. '25 jaar libellenonderzoek in hoogveenengebied de Peel'. Staatsbosbeheer, Roermond.
KNIJF, G. DE & A. ANSELIN, 1996. Een gedocumenteerde Rode Lijst van de libellen van Vlaanderen. Mededelingen van het instituut voor Natuurbehoud, nr. 4: 1-90.

Boek besprekingen

De Knijf, G. & A. Anselin, 1996. Een gedocumenteerde Rode lijst van de libellen van Vlaanderen. Uitgave: Instituut voor Natuurbehoud, Brussel (i.s.m. de Libellenwerkgroep Gomphus). 1-90. Te bestellen bij: Instituut voor Natuurbehoud, t.a.v. de Bibliotheek, Kliniekstraat 25, B-1070 (prijs Bfr 450.-).

In dit mooi geïllustreerde en met fraaie kleurenfoto's uitgevoerde boek worden alle soorten die op de Rode lijst van Vlaanderen staan uitgebreid besproken. De vaststelling van de categorieën is gebaseerd op de huidige zeldzaamheid en een vergelijking in het relatieve voorkomen van waarnemingen van de soorten uit de periode 1940-'65 en 1990-'95. De matrix waarmee de soorten in de verschillende categorieën worden ingedeeld lijkt grotendeels op de Nederlandse indeling. Dit geldt met name voor de indeling van de meest bedreigde (uitgestorven, met uitsterven bedreigde, bedreigde en kwetsbare) soorten. Op de Rode lijst staan 35 soorten: 60% van de Vlaamse libellensoorten. In het boek wordt verder aandacht besteed aan de meest bedreigde biotopen voor libellen met daarin een bespreking van de maatregelen voor bescherming en beheer daarvan. Aan het einde van het werk worden de Vlaamse Rode lijst met die van omliggende landen besproken.

Vergeleken met de Nederlandse situatie komen in Vlaanderen meerdere bij ons niet bedreigde laagveensoorten en soorten van heidevennen op de Rode lijst voor. Een soort als bijvoorbeeld de Grote roodoogjuffer (*Erythromma najas*) valt bij hen in de categorie 'kwetsbaar'. Met name voor mensen die in Nederland bij de laagveengebieden wonen lijkt dit haast aan het onmogelijke te grenzen. Voor hen die de situatie van de zandgronden in Noord-Brabant en Limburg kennen is het niet heel verbazend. Door de recente vooruitgang van de Kanaaljuffer (*Cercion lindenii*) en de Vuurlibbel (*Crocothemis erythraea*) zijn dit de enige twee soorten die in de categorie 'onvoldoende gekend' vallen. Al met al een zeer fraai en goed geschreven boek.

Marcel Wasscher